

ZBORNIK RADOVA

IV. MEĐUNARODNE ZNANSTVENO-STRUČNE KONFERENCIJE
„ISTRAŽIVAČKI DANI VISOKE POLICIJSKE ŠKOLE U ZAGREBU“

PROCEEDINGS

OF THE 4TH INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PROFESSIONAL
CONFERENCE
'POLICE COLLEGE RESEARCH DAYS IN ZAGREB'

Nakladnik/ Publisher

Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske/ Ministry of the Interior of the Republic of Croatia
Polijska akademija/ Police Academy

Za nakladnika/ On behalf of the Publisher

Želimir Radmilović

Urednica/ Editor

Ksenija Butorac

Lektorice/ Language Consultants

Antonija Rakuljić

Gabrijela Gorše

Slava Rosandić

Izidora Radek

Dragica Bukovčan

Tajana Bašić

Priprema i tisak/ Design and printing

*Služba za razvoj policijskog obrazovanja i / Service for Development of Police Education
nakladničko-knjižničnu djelatnost and Publishing*

ISBN 978-953-161-291-6

**4TH INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PROFESSIONAL CONFERENCE
'POLICE COLLEGE RESEARCH DAYS IN ZAGREB'
ZAGREB, CROATIA
23-24 April 2015**

PROGRAMME COMMITTEE

Chair

Assist.Prof. Joško Vukosav, Dean of the Police College, Police Academy, MoI, Zagreb, Croatia

Members

Vlado Dominić, General Police Director, Ministry of the Interior, Zagreb, Croatia
Krunoslav Borovec, PhD, Assistant General Police Director, Ministry of the Interior, Zagreb, Croatia
Želimir Radmilović, Head of the Police Academy, Ministry of the Interior, Zagreb, Croatia
Zvonimir Dujmović, PhD, Assistant Head of the Police Academy, Ministry of the Interior, Zagreb, Croatia
Full Prof. Kimmo Himberg, Police University College, Tampere, Finland
Full Prof. Thorsten Heyer, Police College, Wiesbaden, Germany
Full Prof. Gorazd Meško, Faculty of Criminal Justice and Security, University of Maribor, Ljubljana, Slovenia
Full Prof. Nihad Bunar, Stockholm University, Sweden
Full Prof. Oliver Baćanović, Faculty of Security, Skopje, Macedonia
Full Prof. Goran Milošević, Academy for Criminalistics and Police Studies, Belgrade, Serbia
Full Prof. Nedžad Korajlić, Faculty for Criminalistics, Criminology and Security Studies, University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina
Assoc. Prof. Eduardo Manuel Ferreira, Escola de Polícia Judiciária, Loures, Portugal
Assoc. Prof. Gabor Kovacz, National University for Public Service, Budapest, Hungary
Michael Kilchling, Senior Research Scientist, Max Planck Institute, Freiburg, Germany
Assoc. Prof. Želimir Kešetović, Faculty of Security Studies, University of Belgrade, Serbia
Assist. Prof. Mile Šikman, Department for Police Education, Ministry of Interior, Banja Luka, Republic Srpska
Robert Šumi, PhD, Center for Research and Social Skills, Police Academy, Ministry of the Interior, Ljubljana, Slovenia
Full Prof. Petar Veić, Faculty of Law, University of Rijeka, Croatia
Full Prof. Predrag Zarevski, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia
Full Prof. Ljiljana Mikšaj Todorović, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, University of Zagreb, Croatia
Full Prof. Duško Modly, Zagreb, Croatia
Assist. Prof. Anna-Maria Getoš Kalac, Faculty of Law, University of Zagreb, Croatia
Joško Sindik, PhD, Institute for Anthropological Research, Zagreb, Croatia
Assist. Prof. Krunoslav Antoliš, Police College, Zagreb, Croatia
Assist. Prof. Željko Karas, Police College, Zagreb, Croatia
Lana Milivojević, PhD, Police College, Zagreb, Croatia
Josip Pavliček, PhD, Police College, Zagreb, Croatia

ORGANISING COMMITTEE

Chair

Assoc. Prof. Ksenija Butorac, Vice Dean, Police College, Zagreb, Croatia

Members

Stjepan Gluščić, PhD, Police College, Zagreb, Croatia

Ruža Karlović, PhD, Police College, Zagreb, Croatia

Ante Orlović, PhD, Police College, Zagreb, Croatia

Davor Solomun, MSc, Police College, Zagreb, Croatia

Renata Odeljan, MSc, Police College, Zagreb, Croatia

Davor Štrk, MSc, Police College, Zagreb, Croatia

Simona Strmečki, MSc, Police College, Zagreb, Croatia

Željko Mršić, MSc, Police College, Zagreb, Croatia

Nikola Protrka, Police College, Zagreb, Croatia

Damir Maračić, Police College, Zagreb, Croatia

Ivana Glavina Jelaš, Police College, Zagreb, Croatia

Nikša Jelovčić, M.A., Police Academy, Zagreb, Croatia

Mirjana Kondor Langer, Zagreb County Police Administration, Zagreb, Croatia

Dr Božidar Otašević¹⁶⁵Dr Dane Subošić¹⁶⁶

PERCEPCIJA NAVIJAČA O POLICIJSKOM POSTUPANJU NA SPORTSKIM PRIREDBAMA¹⁶⁷

Sažetak

Radom se istražuje kako navijači fudbalskih klubova u Beogradu ocenjuju policijsko postupanje prilikom obezbeđenja fudbalskih utakmica povećanog rizika i policijske intervencije prema ekstremnim navijačima u slučajevima kada je došlo do narašavanja javnog reda i mira u većem obimu. Istraživanje je realizovano tehnikom anketiranja, upitnikom koji sadrži 33 pitanja, na uzorku od 268 navijača. Obuhvaćeni su navijači tri vodeća prvoligaška fudbalska kluba iz Beograda tokom 2011. i 2012. godine. Pored toga, kao izvor podataka korišćena su službena dokumenta Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije. Rezultati istraživanja ukazuju na to da navijači smatraju da je postupanje policije na sportskim priredbama pretežno nekoretno i da ga odlikuje neselektivna i prekomerna upotreba sile. Dobijeni rezultati mogu biti dobra osnova za neka buduća istraživanja, a svakako mogu doprineti prevenciji nasilja na sportskim priredbama i edukaciji policijskih službenika koji rade na poslovima obezbeđenja javnih skupova povećanog rizika.

Ključne reči: nasilje, policija, navijači, huliganske grupe, stavovi, komunikacija.

1. Uvod

O policijskoj strategiji i taktici delovanja policije prilikom obezbeđenja sportskih priredbi postoji veoma mali broj istraživanja, pri čemu se većina radova tiče ekstremnih navijača, nedostaje im kriminološka i sociološka dubina, a policija se pominje samo u kontekstu pravnih propisa koji regulišu ovu oblast. Međutim, postoje i autori koji usmeravaju pažnju na postupanje policije u konfliktnim situacijama koje nastaju tokom i povodom obezbeđenja sportskih priredbi. Oni smatraju da postupanje i ponašanje policije u tim situacijama može da utiče na razvoj događaja na terenu, zbog čega treba da bude predmet naučne analize (Stott, 2003, 642).

U poslednje vreme tradicionalni pristup policijskog tretiranja masovnih nereda prilikom obezbeđenja sportskih priredbi izložen je kritici, jer se smatra da takvo postupanje može da podstakne spiralu nasilja. Klasičan pristup u razumevanju masovnih nereda polazi od toga da pojedinci koji učestvuju u njima gube svoju individualnost i sposobnost samokontrole i potpadaju pod uticaj mase koja preduzima akte nasilja. Na osnovu toga policija demonstrante, ljude u masi, tretira prilikom policijske intervencije kao celovitu, homogenu, jedinstvenu skupinu. Po mišljenju nekih autora, takav pristup je pogrešan, jer može da okrene protiv policije i one koji nisu imali nameru da učestvuju u neredima (Reicher i sur. 2004, 559). Neselektivan pristup u primeni policijske sile prema masi, koja učestvuje u neredima, dovodi do toga da policija na isti

¹⁶⁵ Dr.sc. Božidar Otašević, zamjenik načelnika Uprave za stručno obrazovanje, osposobljavanje, usavršavanje i nauku, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije, [e-mail: bozidarotasevic@yahoo.com](mailto:bozidarotasevic@yahoo.com)

¹⁶⁶ Dr.sc. Dane Subošić, šef Katedre policijskih nauka, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, [e-mail: subosicdane@yahoo.com](mailto:subosicdane@yahoo.com)

¹⁶⁷ Rad je realizovan u okviru projekta *Efekte primenjene fizičke aktivnosti na lokomotorni, metabolički, psiho-socijalni i vaspitni status populacije Republike Srbije* pod brojem III47015, a kao deo podprojekta *Efekte primenjene fizičke aktivnosti na lokomotorni, metabolički, psiho-socijalni i vaspitni status populacije policije R Srbije*, koji se finansira od strane Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije - Ciklus naučnih projekata 2011-2015. Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije - Ciklus naučnih projekata 2011-2015. i istraživanja na projektu *Upravljanje policijskom organizacijom u sprečavanju i suzbijanju pretnji bezbednosti u Republici Srbiji*, koji finansira i realizuje KPA, ciklus naučnih istraživanja 2015-2019. godina

način tretira one koji su organizatori (pokretači) nasilja i one koji su se tu slučajno zatekli, te tako ujedinjuje grupu, umesto da je razdvaja. Usled toga, policija umesto da suzbija nasilje, primenom neselektivne sile radi na njegovoj eskalaciji, homogenizuje grupu u neprijateljstvu naspram sebe, gubi svoj legitimitet naspram legitimiteta grupe, dok grupa policijsku silu počinje da doživljava kao preteranu i nelegitimnu (Stott, Hoggett, and Pearson, 2012, 381). Eksperimentalna psihološka istraživanja pokazuju da prisutnost aktu agresije podstiče na agresivno ponašanje i one koji nisu skloni agresiji i koji se inače ne bi agresivno ponašali, a ekstremno podstiče na agresiju one koji imaju predispozicije ka agresivnom ponašanju (Dill i sur., 1997, 288). Po shvatanju navedenih autora, lica u grupi ne gube svoj identitet, već individualni identitet zadržavaju, odnosno dele ga sa identitetom grupe. Zbog toga policija mora da bude selektivna u postupanju i da razlikuje one koji su pokretači nasilja od onih koji su se tu zatekli. Ona treba da podrži one koji su protiv nasilja i ne bi trebalo svojim akcijama da ih okreće protiv sebe. Policija treba da podrži ostvarenje legitimnih zahteva legitimnim sredstvima i to treba da pokaže učesnicima grupe. Na taj način će da pacifikuje sve one koji nisu imali nameru da se nasilnički ponašaju (Reicher i sur. 2004, 560).

Interesantni su rezultati jednog istraživanja sprovedenog u Makedoniji 2007. godine, gde se 95% navijača FK „Vardar“ i 72% navijača FK „Pelister“ izjasnilo da policija prilikom intervencija ne zna koga treba da privede, zadrži ili prema kome treba da primeni silu (Kozarev, 2007, 119). Takođe, u jednom istraživanju koje je sprovedeno među srednjoškolskom omladinom u Srbiji iz 2014. godine, najveći broj ispitanika (45,9%) smatra, da policija primenjuje silu prema svima koji su se zatekli u području zahvaćenom neredima, dok više od četvrtine ispitanika (kumulativno 29,1%) smatra da policija primenjuje prekomernu i neselektivnu silu (prema onima i koji nisu pravili nered), što ukazuje na relativno malo poverenje ispitanika u rad policije (Milojević i sur., 2014, 325), a to svakako pokazuju i rezultati našeg istraživanja. Iz svega navedenog proizilazi da: policija treba da ima selektivan pristup prema grupama navijača i njihovim podgrupama, treba da razgovara i neguje dijalog sa navijačkim grupama, tj. da redukuje konflikt, treba da u okviru kriminalističko-obaveštajnog rada pokriva posebno ekstremne i nasilju sklone navijače.

Poseban problem u Srbiji predstavlja oslanjanje policije na tradicionalni metod reakcije na pojavu ugrožavanja bezbednosti na sportskim priredbama, koji se u međunarodnim okvirima smatra anahronim. Bitna odlika takvog, tradicionalnog, pristupa, koji se u stručnoj literaturi naziva „visoki profil“ je veliko prisustvo uniformisane policije na prostoru održavanja sportske priredbe. Policajci poseduju opremu za uspostavljanje narušenog javnog reda i mira (specijalna vozila, službene konje i pse itd.), grupisani su u veće policijske jedinice, što otežava uspostavljanje kontakata sa navijačima. Strategija policije se zasniva na klasičnom razdvajanju navijača, odnosno sprečavanju kontakata između navijačkih grupa, radi sprečavanja nasilja, kako na samom sportskom objektu tako i van njega. Prilikom planiranja i donošenja odluka o broju angažovanih policajaca i delovanju policije često se ne uvažavaju specifičnosti između različitih grupa navijača, po različitim parametrima (nacionalnost, broj ekstremnih navijača, ciljevi, kulturološke specifičnosti i dr.). Ukoliko se te različitosti ne uzmu u razmatranje, a policija obezbeđenju sportskog događaja pristupi šablonski, rizik od izbijanja incidenata se u velikoj meri povećava.

Cilj istraživanja u ovom radu bio je da se utvrdi kako navijači fudbalskih klubova u Beogradu ocenjuju policijsko postupanje prilikom obezbeđenja sportskih priredbi povećanog rizika. S tim u vezi, istraživani su aktuelni odnos navijača prema interventnim merama policije u toku većih nereda navijača. Rezultati prikazani u ovom radu deo su šireg istraživanja koje je autor sproveo za potrebe izrade doktorske disertacije. Istraživanje je eksplorativnog karaktera, a u radu su prikazani samo preliminarni podaci koji mogu biti osnova za daljnja istraživanja u kojima bi se naprimer utvrdili stavovi navijača prema postupanju policije shodno njihovom statusu u navijačkoj grupi (vođe navijača, jezgro navijačke grupe, simpatizeri i navijači koji nisu angažovani u navijačkoj grupi), ili odnos navijača prema klubu, drugim navijačkim grupama, politici i tome slično.

2. Metodologija

2.1. Uzorak ispitanika

Ispitivanje je izvršeno na uzorku od 268 navijača. Anketom su obuhvaćene navijačke grupe tri fudbalska kluba čija su sedišta i stadioni u Beogradu, i to: FK „Crvena zvezda“, FK „Partizan“ i FK „Rad“. Obim i struktura uzorka ispitanika su takvi da 268 navijača čini oko 10% ukupnog broja registrovanih nasilnih i potencijalno nasilnih navijača (u Beogradu je registrovano oko 3000 takvih navijača, a u Srbiji oko 6000 (Otašević, 2010, 272). Uzorak ispunjava zahteve reprezentativnosti, međutim mi ćemo ga smatrati prigodnim zbog činjenice da su anketom obuhvaćeni oni navijači koji su bili dostupni i koji su pokazali spremnost za saradnju, a da pritom nije bilo mogućnosti da istraživač značajnije utiče na strukturu uzorka. Osim toga, ovakav uzorak osigurana normalnu raspodelu odgovora ispitanika, što omogućuje njihovu statističku obradu. Stoga, se uzorak može smatrati adekvatnim i dovoljnim za validno zaključivanje. Starosna dob ispitanika je u opsegu od 12 do 61 godine, odnosno u rasponu od 49 godina (raspon varijacije, kao mera disperzije je 49. Pri tome čak 95% navijača pripada intervalu od 22,71 do 24,04 godine, a prosečne godine života ispitanika iznose 23,38 ($\pm 5,31$)¹⁶⁸. Analizom rezultata u odnosu na pol pripadnika navijačkih grupa obuhvaćenih istraživanjem, od 268 anketiranih ispitanika, bila je samo jedna žena, što potvrđuje pretpostavku da navijačku populaciju čine muškarci, dok žene nisu uključene u aktivnosti navijačkih grupa, te navijačku scenu posmatraju „sa strane“.

2.2. Instrument istraživanja

Za prikupljanje podataka primenjene su metode *ispitivanja (tehnikom anketiranja)*. Kao instrument za anketiranje korišćen je upitnik sačinjen od 33 pitanja, koja su strukturirana u dve celine: (1) osnovna socio-demografska obeležja navijača i (2) stavovi ispitanika prema postupanju policije u odnosu na navijače tokom i povodom obezbeđenja sportskih priredbi povećanog rizika. U ovom radu prikazani su stavovi navijača u odnosu na pet varijabli (pitanja), koja su sastavni deo gore pomenutog upitnika. Pri tome, rezultati istraživanja do kojih se došlo na osnovu podataka prikupljenih prvom grupom pitanja koja se odnosi na to da li su angažovani u navijačkoj grupi ili ne, ukršteni su sa podacima iz druge grupe pitanja, pri čemu su u drugoj grupi pitanja najvažnija sledeća: Kako ocenjujete postupanje policije prikrom intervencija u toku nereda navijača i navijačkih grupa? Da li policija zna koga treba da privede, zadrži ili prema kome treba da primeni silu pri delovanju u slučaju ekscesa na utakmicama? Nabrojana pitanja su imala od tri do šest alternativno ponuđenih odgovora. Najzad, poslednjim, otvorenim 33. pitanjem, ispitanicima je ostavljena mogućnost da, po želji, istaknu još nešto što smatraju važnim za temu istraživanja, ukoliko to nije obuhvaćeno prethodno postavljenim pitanjima.

Za unos i obradu podataka korišćeni su standardni informatički programi. U periodu mart 2011. – decembar 2012. godine vršen je unos podataka u, za to, pripremljenu bazu, koja je kreirana u *Microsoft Excel-u*. Za statističku obradu podataka korišćen je programski paketi IBM SPSS 20 Statistics. Izračunate su frekvencije i procenat, a uticaj nekih socio-demografskih faktora na angažovanost navijača u navijačkoj grupi određen je pomoću logističke regresivne analize.

---

¹⁶⁸ U jednom istraživanju koje je sprovedeno 2012. godine na uzorku od 30 vođa navijača fudbalskih klubova u Srbiji, prosečna starost ispitanika je iznosila 28,96 godina, s tim da jedna trećina (36,65%) ima više od 30 godina. Najstariji vođa navijačke grupe u tom uzorku ima 41. godinu. Navedeno prema: (Simonović, Otašević, Đurđević, 2014, 110). Za razliku od njih, prema podacima Uprave za analitiku MUP-a Srbije, članovi navijačkih grupa su znatno mlađi i među njima je skoro polovina maloletnika, s tim da najmlađi registrovani član navijačke grupe ima 11 godina, dok je rezultatima ovog istraživanja potvrđena donja granica starosti navijača od 12 godina. Rezultat do koga se došlo ovim istraživanjem ne protivreče rezultatima do kojih se došlo istraživanjima sprovedenim u Italiji, po kojima neki ekstremni navijači (*ULTRAS*) imaju 35 ili više godina starosti, dok su obični članovi navijačkih grupa znatno mlađi i imaju između 20-24 godina starosti (Roversi, Balestri, 2000, 195).

2.3. Postupak istraživanja

Anketiranje je sprovedeno u četiri etape: 1) proleće-leto 2011; 2) jesen-zima 2011; 3) proleće-leto 2012 i 4) jesen-zima 2012. Ove etape odgovaraju prolećnim i jesenjim delovima fudbalskog prvenstva u Srbiji. Pored autora ovog rada, kao anketari navijača nekih od navijačkih grupa angažovani su i pripadnici Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije koji dobro poznaju navijačku scenu i izvesne vođe pomenutih navijačkih grupa. Anketiranje je vršeno u tipičnim situacijama sprovođenja navijačkog rituala: na severnoj tribini stadiona FK „Crvena Zvezda“ i na južnoj tribini stadiona FK „Partizan“, pred početak utakmica i za vreme pauze između dva poluvremena, deo ispitanika anketiran je i na tribinama na kojima se ne okupljaju ekstremni navijači, to jest na istočnim i zapadnim tribinama stadiona Crvena Zvezda i Partizan. Navijači FK „Rad“ anketirani su na sastanku šireg jezgra navijačke grupe i pred gostujuće putovanje na utakmicu koju je njihov klub igrao protiv FK „Novi Pazar“. Navijačke grupe FK „Crvena zvezda“ i FK „Partizan“ izabrane su kao navijačke grupe koje imaju najviše registrovanih ekstremnih članova, dok je navijačka grupa FK „Rad“ izabrana kao najzatvorenija, a čiji su članovi posebno skloni ispoljavanju nasilja prema policiji i drugim navijačkim grupama.

U tipičnim situacijama sprovođenja navijačkog rituala, uspostavljanje poverenja između ekstremnih navijača i istraživača i bezbednost anketara imali su prednost nad potrebom za dolaženjem do potpunih naučnih saznanja u predmetnoj oblasti. To je podrazumevalo izbegavanje brojnijih, delikatnijih i detaljnijih pitanja u anketi. Anketiranje je sprovedeno u manjim grupama 3 do 5 ispitanika. Pre samog anketiranja ispitanicima su data detaljna uputstva o načinu na koji treba da odgovaraju na postavljena pitanja. Naglašeno je da se ne traži upisivanje imena i prezimena, dakle da je anketiranje u potpunosti anonimno i da se vrši isključivo za potrebe istraživačkog rada. Na ovaj način se pokušalo uticati na povećanje stepena iskrenosti kod davanja odgovora na pitanja koja u testiranjima ovog tipa ponekad iz različitih razloga mogu biti diskutabilna. Za sve ispitanike je bilo veoma važno utvrditi da li su kao navijači angažovani u navijačkoj grupi ili ne, kao i to ako jesu članovi navijačkih grupa, koliki je njihov navijački staž i kakav je njihov status u navijačkoj grupi.

Vreme davanja odgovora nije bilo ograničeno, a ispitanici su za vreme rešavanja upitnika mogli da traže pojašnjenja ukoliko im nešto nije bilo jasno.

Na sledećim stranama ćemo izložiti na koji način se rezultati distribuiraju po pojedinim varijablama. Pitanja, odnosno odgovore anketiranih, grupisali smo po srodnosti u nekoliko kategorija, smatrajući to osnovnim načinom dobre deskripcije, i valjanim okvirom za dalje analize.

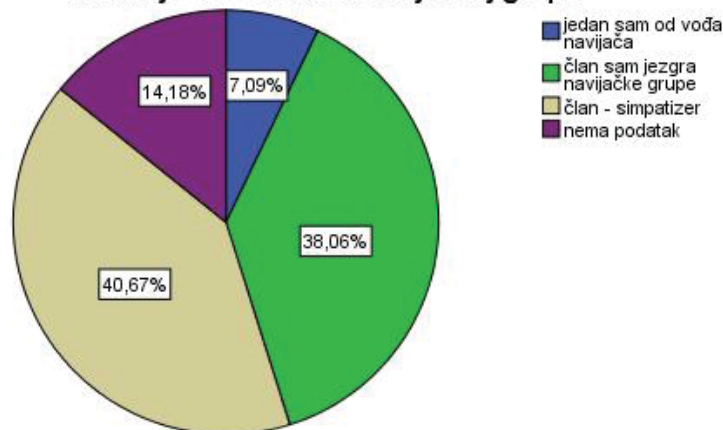
3. Rezultati istraživanja

Rezultati sprovedenog istraživanja potvrđuju da više od polovine ispitanika za svoj klub navija između 10 i 20 godina, a članovi su navijačke grupe između 4 i 10 godina. Ekstremno dugo za klub navijaju 4 ispitanika, od kojih su trojica i vođe navijačke grupe. Ovde se pod navijanjem podrazumeva labavija vezanost za klub, za razliku od pripadnosti članstvu navijačke grupe.

Na pitanje „*Kakav je Vaš status u navijačkoj grupi?*“, od ukupnog broja anketiranih (268) njih 19 (7,09%) izjasnilo se da su vođe navijača, 102 (38,06%) da su članovi jezgra navijačke grupe i 109 (40,67%) da su članovi-simpatizeri. Odgovor o svom statusu nije dalo 38 (14,18%) ispitanika i to su uglavnom oni navijači koji redovno idu na utakmice ali nisu vezani za bilo kakve aktivnosti ekstremnih navijačkih grupa (Slika 1). Rezultati ukazuju na činjenicu, da se ponašanja i navike vođa navijača i članova jezgara navijačkih grupa statistički značajno razlikuju od ponašanja i navika članova – simpatizera, te da se, kada govorimo o heterogenosti navijačke populacije, može govoriti o grupisanju vođa i članova jezgra s jedne strane i članova-simpatizera i onih koji nisu angažovani u navijačkoj grupi sa druge strane. Vođe i najuže jezgro navijačkih grupa su po pravilu punoletne osobe koje imaju uticaj na ponašanje drugih članova navijačkih grupa koji su mlađe punoletne osobe ili maloletni.

Kakav je Vaš status u navijačkoj grupi?

Slika 1. Status navijača u navijačkoj grupi

Takođe, uvidom u rezultate logističke regresivne analize u tabeli br. 1 uočavamo da sa članstvom u navijačkoj grupi najveću povezanost, od opštih podataka, ima konzumiranje alkohola i droga, (OR = 0,494; p=0,001; 95% IP 0,322-0,758), zaposlenost navijača (OR = 1,813; p=0,031; 95% IP 0,055-3,114) i da li su roditelji u braku ili ne (OR = 1,854; p=0,045; 95% IP 1,013-3,395). Najmanji uticaj ima mesto rođenja, veroispovest, trenutno pohađanje škole i bavljenje sportom.

Tabela br. 1. Distribucija ispitanika prema uticaju nekih socio-demografskih faktora na angažovanost navijača u navijačkoj grupi

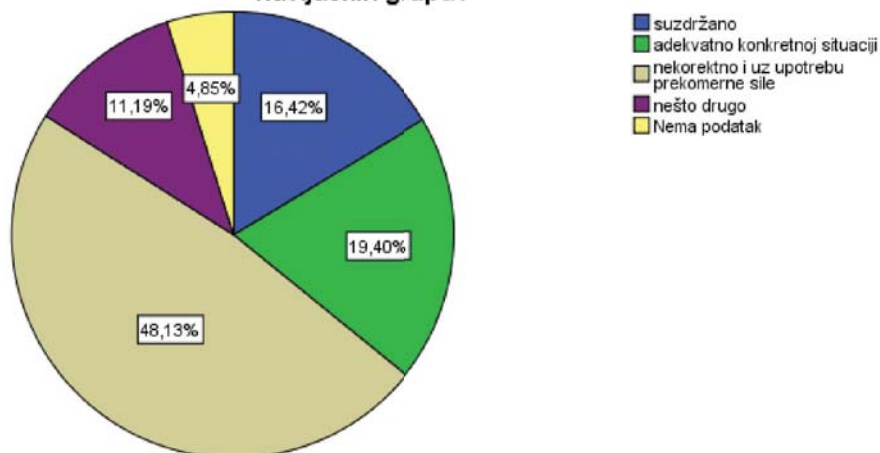
	OR	p	95% IP	
			DG	GG
Mesto rođenja	0,953	0,886	0,494	1,840
Gde živi (selo- grad)	0,902	0,735	0,497	1,638
Završena škola	0,706	0,249	0,390	1,276
Da li sada pohađa školu	0,967	0,876	0,633	1,477
Redovan-vanredan	2,778	0,172	0,642	12,016
Da li se bavi sportom	0,927	0,882	0,340	2,527
Da li je vernik	0,867	0,633	0,483	1,557
Zaposlenje	1,813	0,031	1,055	3,114
Životni standard	0,970	0,941	0,429	2,194
kod koga živi	1,367	0,287	0,769	2,430
Da li su roditelji u braku	1,854	0,045	1,013	3,395
Bračno stanje	2,073	0,224	0,641	6,702
Da li koristi droge i alkohol	0,494	0,001	0,322	0,758

95% IP- 95% Interval poverenja; DG- donja granica; GG- gornja granica; p- značajnost; boldovane vrednosti su statistički značajne

Na pitanje kako ocenjuju postupanje policije prilikom intervencija u toku nereda navijača i navijačkih grupa, 48,13% ispitanika ocenilo je postupanje policije kao nekorektno i uz upotrebu prekomerne sile, dok je

19,40% postupanje policije ocenilo kao adekvatno konkretnoj situaciji, 16,42% je postupanje ocenilo kao suzdržano, 11,19% je za odgovor imalo nešto drugo, a njih 4,85% nije odgovorilo na postavljeno pitanje (Slika 2).

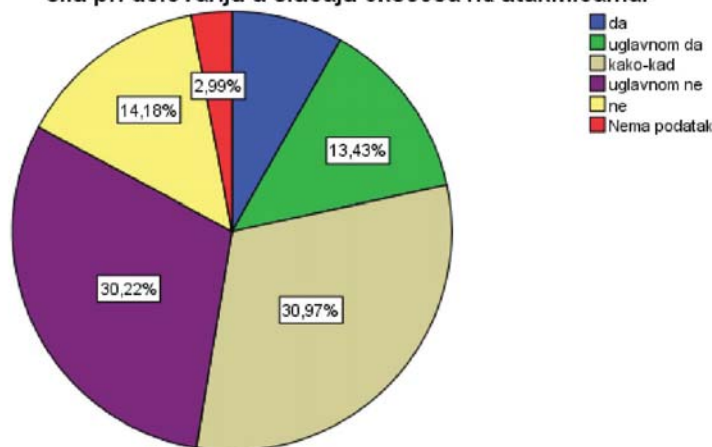
Kako ocenjujete postupanje policije prilikom intervencija u toku nereda navijača i navijačkih grupa?

Slika 2. Distribucija ispitanika u odnosu na ocenu postupanja policije prilikom intervencije u toku nereda navijača

Slika br. 3. prikazuje da 30,97% ispitanika smatra da policija „kako-kad“ zna koga treba da privede, zadrži ili prema kome treba da primeni silu prilikom intervencije u slučaju ekscesa na utakmicama, 30,22% smatra da policija to uglavnom ne zna, a njih 14,18% smatra da policija to ne zna. Samo 8,2% smatra da policija zna, dok 2,99% ispitanika nije odgovorilo na postavljeno pitanje.

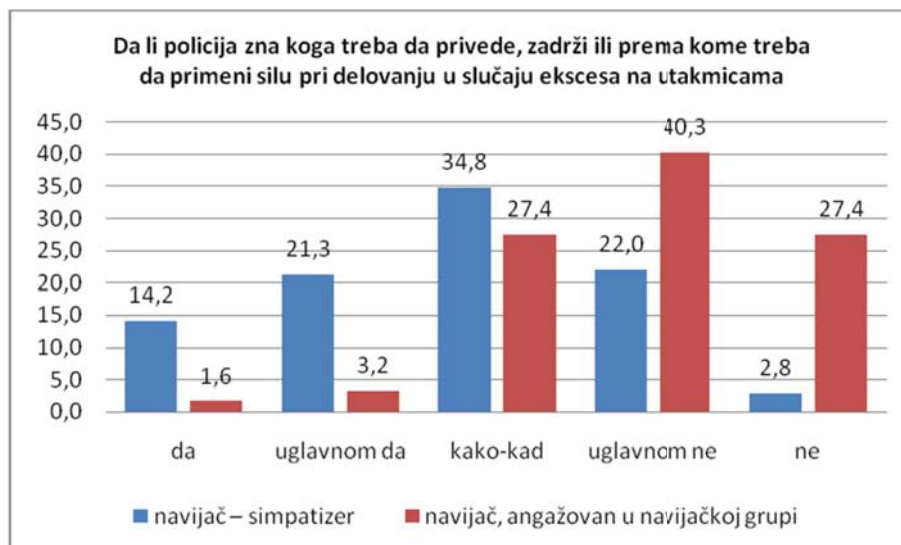
Da li policija zna koga treba da privede, zadrži ili prema kome treba da primeni silu pri delovanju u slučaju ekscesa na utakmicama.

Slika 3. Distribucija ispitanika prema mišljenju navijača o tome da li policija zna koga treba da privede, zadrži ili prema kome treba da primeni silu pri delovanju u slučaju ekscesa na utakmicama

Takođe, 40,3% ispitanika koji su angažovani u navijačkoj grupi mišljenja da policija uglavnom ne zna ili „kako-kad“ zna koga treba da privede, zadrži ili prema kome treba da primeni silu pri delovanju u slučaju ekscesa na utakmicama, a 27,4% je bilo mišljenja da policija ne zna koga treba da privede, zadrži ili prema

kome treba da primeni silu pri delovanju u slučaju ekscesa na utakmicama. Takvo mišljenje imalo je samo 2,8% ispitanika koji su članovi-simpatizeri. Najveći procenat navijača simpatizera (34,8%) misli da policija „kako-kad“ zna koga treba da privede, zadrži ili prema kome treba da primeni silu pri delovanju u slučaju ekscesa na utakmicama, a njih 21,3% je u kategoriji „uglavnom da“ i 14,2% smatra da policija zna prema kome treba da primeni ovlašćenja (Slika 4.).

Slika 4. Distribucija ispitanika prema mišljenju navijača o tome da li policija zna koga treba da privede, zadrži ili prema kome treba da primeni silu pri delovanju u slučaju ekscesa na utakmicama u odnosu na to da li su angažovani u navijačkoj grupi ili su simpatizeri

Rezultati ovog istraživanja pokazuju da 30,08% ispitanika smatra da bi u cilju poboljšanja bezbednosti na stadionima, nadležni organi trebali da dosledno primenjuju zakonske propise koji regulišu ovu oblast, a da bi sudovi morali da sprovode strožiju kaznenu politiku, dok 15,7% ispitanika smatra da je neophodno poboljšati infrastrukturu stadiona i mere tehničkog obezbeđenja, samo 1,9% ispitanika smatra da treba smanjiti prisustvo policije, a 1,4% smatra da to prisustvo treba povećati.

4. Diskusija

Odgovori ispitanika do kojih se došlo istraživanjem uglavnom nisu iznenađujući, ako se zna da policija u Srbiji svoju strategiju suprotstavljanja nasilju na sportskim priredbama zasniva na takozvanom „beng“ efektu, koja se manifestuje kroz želju države i njenih organa da dejstvom pravnih normi i kroz policijske akcije (u sportskom objektu i njegovoj okolini na dan održavanja sportske priredbe) i sudske procese, postigne takav odjek u javnosti koji će stimulisati osećanja kod građana da su državni organi u borbi protiv kriminala, na konkretan, dokaziv i efektivan način, postigli značajne rezultate (Đurđević, 2010, 305). Takav pristup ima značajnih nedostataka: kratkoročnost mera; neznatan uticaj na izvršioce; omogućava transformaciju izvršilaca ka kriminalnim aktivnostima; stvara nesigurnost kod građana; ne utiče na redukciju straha od kriminala; omogućuje razvoj kriminala nasilja (represijom se nasilje ne suzbija); pojava velikog broja oštećenih građana; pojava velikog broja žrtava; trošenje mnogo više novčanih sredstava iz državnog budžeta; zahteva veće angažovanje ljudskih i materijalnih resursa na otkrivanju izvršilaca; izgradnja

poverenja u državne institucije u kratkoročnom periodu; izgradnju poverenja javnosti u policiju i efikasnost sudskih procesa u kratkoročnom periodu.

Dobijeni odgovori u kojima je 48,13% ispitanika ocenilo postupanje policije kao nekorektno i uz upotrebu prekomerne sile, kada samo 8,2% ispitanika smatra da policija u svojim intervencijama tačno zna prema kome treba da primeni zakonom predviđena ovlašćenja, upućuje na to da u postupanju policije prilikom obezbeđenja sportskih priredbi dominira represivni pristup, a da je upotreba sile krajnje neselektivna. Već smo naglasili da je takav pristup policije pogrešan, jer umesto da policija suzbija nasilje, primenom neselektivne sile, radi na njegovoj eskalaciji, jer homogenizuje grupu u neprijateljstvu naspram sebe. U takvim situacijama ekstremni navijači sukob sa policijom ne doživljavaju kao huliganizam, već kao borbu za svoja prava. Takođe, neka eksperimentalna psihološka istraživanja pokazuju da prisutnost aktu agresije podstiče na agresivno ponašanje i one koji nisu skloni agresiji i koji se inače ne bi agresivno ponašali, a ekstremno podstiče na agresiju one koji imaju predispozicije ka agresivnom ponašanju (Dill i sur., 1997, 288).

Na opasnosti koje u sebi nosi neselektivni pristup policije i oslanjanje samo na ekstenzivno manifestovanje policijske sile ukazuju i neki američki istraživači policije, koji ističu: „Takođe je bitno primetiti da navedena istraživanja o ponašanju mase ukazuju na to da će policija izazivati nasilje ili dovesti do eskalacije nasilja ukoliko tretira velike grupe kao homogene entitete. Pretpostavka da su svi navijači potencijalno opasni dovešće do samo-ispunjavanja tog proročanstva... Ljudi na skupovima imaju širok spektar ličnih planova, a tipično je samo neznatna manjina voljna da se upusti u nasilno ponašanje.

Dok u nekim slučajevima uočljivost policije može da posluži kao faktor odvratanja od nasilja gledalaca, preterana demonstracije sile može da stvori militarističku i krajnje neprijateljsku atmosferu. Policija u opremi za razbijanje demonstracija, sa maskama na licu i palicama često nije neophodna da bi se odgovorilo na pretnje po bezbednost policajaca, a može usporiti napore da se razvije pozitivan odnos sa učesnicima događaja. Suviše uniformisanih policajaca može stvoriti neprijateljsku atmosferu (Madensen and Eck, 2008, 3).

Imajući u vidu navedeno, smatramo da intenzivno korišćenje represivnih mera izaziva ogorčenje brojnih navijača i čini ih izolovanim od društva, pa samim tim i spremnijim za ispoljavanje nasilja. Neki hrvatski istraživači su još početkom devedesetih analizirali primenu represivnih i preventivnih mera i upozorili kako se „razumno može pretpostaviti da tek kombinacija ovih strategija može imati neki značajniji učinak, bar u smislu zaustavljanja postojećeg trenda eskalacije nasilničkog ponašanja“ (Vrcan, 1990, 100). Deset godina kasnije, isti autor je učestvujući na okruglom stolu u Splitu: „Nasilničko ponašanje sportske publike“, ocenio da za taj problem nema jednostavnog rešenja i istakao kako u Evropi dolazi do „sistema razrade kombinovanih mera policijsko-preventivnog i represivnog tipa i mera kojima se sistemski nastoji promeniti sastav fudbalskih navijača, pa i sama narav fudbalskog navijanja“. To je balansna strategija kojoj teže međunarodne organizacije, a u osnovi se radi o temeljnoj promeni socijalne i generacijske strukture fudbalske publike, kao i promeni u tradicionalnih veza klubova za pojedine sredine i društvene grupe (Vrcan, 2001, 40). Dakle, naučna javnost u različitim zemljama Starog kontinenta, kako onima u sastavu Evropske unije, tako i u onima koje to nisu, uglavnom je saglasna da je nasilje ekstremnih navijačkih grupa potrebno suzbijati kordiniranom represijom i prevencijom, što zahteva sistemsko i dugoročno sprovođenje preventivnih mera pri rešavanju tog problema (Lalić, Biti, 2008, 263).

Među merama prevencije treba istaknuti obrazovne programe, projekte za navijače, delovanje kroz masovne medije, preventivne aktivnosti na mestima okupljanja navijača i slične. Slično autorima knjige Sport i nasilje u Evropi, za sprovođenje prevencije na mestima okupljanja navijača zalaže se i italijanski istraživač Karlo Balestri (Carlo Balestri), koji je u svom tekstu „Rasizam, internet i nogomet“ ocenio da je najdelotvorniji način za borbu protiv rasizma i netolerancije delovanje na mestima gde se ljudi okupljaju (Balestri, 2002, 15). U Srbiji se mere prevencije retko primenjuju, a ozbiljni preventivni programi u kojima bi bili uključeni svi subjekti formalne i neformalne socijalne kontrole skoro da ne postoje. Takođe, problem postoji i u

Evropi, jer te mere nisu ujednačene i standardizovane, a njihovi efekti zavise od angažovanosti onih koji vode sport (Bodin, Robene, and Stepane, 2007, 55).

Rukovodstva klubova moraju da prihvate činjenicu da su nasilni navijači, ipak, „njihovi“ navijači, a da je fudbalski huliganizam propratna pojava ili nepredviđeni nus proizvod profesionalnog fudbala. U Srbiji ni rukovodstva klubova ni lokalne vlasti ne žele da razvijaju preventivne programe, jer to zahteva dugoročan finansijski i moralni angažman, ali i sasvim drukčiju povezanost sa navijačkim grupama, što u ovom momentu oni ne žele da učine.

Zbog toga smramo da je, u suzbijanju nasilja na sportskim priredbama veoma važno da policija primenjuje balansnu strategiju, koja mora da predstavlja dobar sklad između mera prevencije i represije. Da bi se obezbedilo pravilno intergrupno delovanje, pažnju ne treba posvećivati samo ponašanju i psihologiji ekstremnih navijača, već treba detaljno analizirati policijsko postupanje i faktore koji upravljaju njihovim ponašanjem. Policija treba da tretira grupe navijača kao heterogene celine, da radi na poboljšanju komunikacije i da se prema njima odnosi sa poštovanjem. Ukoliko do konflikta dođe, treba da preduzme sve da se u njega ne uvuku navijači koji ne pokazuju agresivno ponašanje. Zbog toga policija mora da bude selektivna u postupanju i da razlikuje one koji su pokretači nasilja, od onih koji su se tu slučajno zatekli. Takođe, smatramo da povećanje ili smanjenje prisustva policije na stadionima ne dovodi direktno do povećanja ili smanjenja broja ekscesa na sportskim priredbama.

5. Zaključak

Istraživanjem se došlo do zaključka da kod navijača fudbalskih klubova u Srbiji preovladava stav da policija tokom intervencija primenjuje prekomernu silu prema svima koji su se zatekli na području zahvaćenom neredima (to jest i prema onima koji nisu pravili nered), što ukazuje na relativno malo poverenje ispitanika u rad policije. Oni ne prepoznaju proaktivne aktivnosti policije usmerene ka poboljšanju komunikacije između navijača i policajaca angažovanih na obezbeđenju fudbalskih utakmica, a sve u cilju smanjenja nasilja na sportskim priredbama. To je značajan indikator, ili nedovoljne edukovanosti navijača, ili neadekvatnog proaktivnog delovanja policije, što može biti polazna osnova za neka buduća istraživanja ili za izradu preventivnih programa usmerenih na smanjenje fudbalskog huliganizma u Srbiji.

Identifikovanjem uočenog problema neselektivnosti i prekomernosti upotrebe sredstava prinude tokom i povodom intervencija policije na sportskim priredbama, definisan je i cilj rešavanja tog problema, koji se može izraziti selektivnošću i odsustvom prekomerne upotrebe sile u navedenim okolnostima. Da bi se prešlo sa postojećeg (nepovoljnog) u željeno (povoljno) stanje potrebno je definisati upravljačke mere. S tim u vezi, potrebno je doneti strategiju policijskog postupanja na sportskim priredbama i razviti akcioni plan za njenu primenu. Strategijom i planom definisane mere treba da budu pre svega usmerene na: (1) promotivno-preventivne aktivnosti u odnosu na sve učesnike sportske priredbe povećanog rizika, pre svega na članove navijačkih grupa, zatim, (2) edukativne aktivnosti, koje pre svega treba da budu usmerene na organizatore sportskih priredbi (sportske klubove - društva i saveze), policijske službenike (veštine komunikacije, prevencija i dr.), posebno rukovodioce u policiji („niski profil“, saradnja sa subjektima bezbednosti na sportskim priredbama van policijske organizacije i dr.) i (3) stvaranje organizacionih preduslova za zakonito i efikasno delovanje policije u uslovima neizvesnosti, kojima se ispoljava priroda konfliktnih situacija izazvanih huliganizmom navijačkih grupa (prelazak na dominantno angažovanje „niskim profilom“, snimanje učesnika sportskih priredbi, opremanje policije srsdtvima za privremeno onesposobljavanje i dr.).

Pravci budućih istraživanja opravdanosti i pravilnosti intervencija policije na sportskim priredbama treba da budu usmereni na istraživanje dobre/najbolje prakse (*Benchmarking*) u razmatranim okolnostima. Naime, radi se o metodu kojim se identifikuje najbolja praksa po pojedinim parametrima i po jedinstvenoj oceni valjanosti postupanja. Na taj način, omogućeno je organizaciono učenje kojim se one organizacione jedinice policije ili policije (država, gradova i dr.) uopšte dovode u priliku da se približe praksi onih koji su najbolji (konkretno, po opravdanosti i pravilnosti intervencija policije na sportskim priredbama), odnosno, u

najboljem slučaju, da praksu najboljih usvoje kao svoju. Takva istraživanja zahtevaju identifikaciju ključnih performansi policije tokom i povodom intervencija na sportskim priredbama, načine njihovog indiciranja, definisanja izvora podataka, njihovog merenja, dovodjenja u kontekst indikatora, rangiranje jedinica ili policija po pokazateljima uspešnosti (parcijalno i u celini), razvoj metodologije merenja i praćenja performansi, rangiranje organizacionih jedinica policije ili policija uopšte po navedenoj praksi i njihovo organizaciono učenje (transfer znanja).

LITERATURA

- Balestri, C. (2002). *Rasizam, nogomet i internet*. Beč, Zagreb: Europski nadzorni centar za rasizam i ksenofobiju, Agencija za odgoj i obrazovanje.
- Bodin, D., Robene, L., Heas, S. (2007). *Sport i nasilje u Evropi*. Zagreb: Knjiga trgovina d.o.o.
- Dill, K., Anderson, C., Anderson, K., Deuser, W. (1997). Effects of Aggressive Personality on Social Expectations and Social Perceptions. *Journal of research in personality*, 31, 272-292.
- Đurđević, N. (2010). Krivična odgovornost za nasilje i nedolično ponašanje na sportskim priredbama u Republici Srbiji. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 47 (2), 285-308.
- Козарев, А. (2007). *Насилството и фудбалскиот хулиганизам во Република Македонија*. Скопје: Издавачки центар ТРИ.
- Lalić, D., Biti, O. (2008). Črtvorokut sporta, politike, nasilja i društva: znanstveni uvid u Europi i Hrvatskoj. *Politička misao*, 45 (3-4). 247-272.
- Madensen, T., Eck, J. (2008). Spectator Violence in Stadiums, POP Center, Guide No. 54, http://www.popcenter.org/problems/spectator_violence/ (01.09.2011. godine).
- Milojević, S., Simonović, B., Janković, B., Otašević, B., Turanjanin, V. (2014). *Mladi i huliganizam u Srbiji*. Beograd: Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju - Misija OEBS-a u Srbiji.
- Otašević, B. (2010). Urbano okruženje i nasilje u sportu, *Bezbednost*, 52 (3), 267-281.
- Reicher, S., Stott, C., Cronin, P., Adang, O. (2004). An integrated approach to crowd psychology and public order policing. *Policing: An International Journal of Police Strategies&Management*, 27(4), 558-572.
- Roversi, A., Balestri, C. (2000). Italian Ultras Today: Change or Decline?. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 8 (2), 183-199.
- Simonović, B., Otašević, B., Đurđević, Z. (2014). Kriminalne kariere vodij nogometnih navijaških skupin v Srbiji. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 65(2),108-119.
- Stott, C. (2003). Police expectations and the control of English soccer fans at "Euro 2000". *Policing: An International Journal of Police Strategies and Management*, 26 (4), 640-655.
- Stott, C., Hoggett, J., Pearson, G. (2012). Keeping The Peace: Social Identity, Procedural Justice and the Policing of Football Crowds. *Brit. J. Criminol.* 52(1), 381-399.
- Vrcan, S. (1990). *Sport i nasilje danas u nas i druge studije iz sociologije sporta*. Zagreb: Naprijed.
- Vrcan, S. (2001). Uvodno izlaganje na okruglom stolu „Nasilničko ponašanje športske publike“. U: Bilić, I., Lalić, D., Russo, A. (ur.) *Nasilničko ponašanje športske publike*, Split: Poglavarstvo i Europski pokret Split.

Božidar Otašević
Dane Subošić

FANS' PERCEPTION OF POLICE CONDUCT AT SPORTING EVENTS

Summary

The aim of this study was to determine how football clubfans in Belgrade evaluate policing at football matches of increased risk, as well as police interventions towards extreme fans in cases when there was disturbance of public order and peace to a greater extent. The survey was conducted by using the polling technique, disseminating a questionnaire containing 33 questions, on a sample of 268 fans. It included fans of three leading premier league football clubs in Belgrade, during the 2011. and 2012. In addition, the official documents of the Ministry of Interior were used. The survey results clearly indicate that fans believe the police conduct at sporting events was generally improper, with the use of excessive force, and that in the event of incidents at matches, the police usually do not know who should be detained and when they should use force.

Key words: *violence, police, fans, hooligan groups, attitudes, communication.*